

Kakó sem prvikrat rómál.

Póvest Nejčétovega Frančíška.

Za otroških let sem pasel Dimko, velik del očetovega premoženja. Ta pôsel sem opravljal, kar se dá nepazno. Ali sem Dimko izgubil kje v hosti, ali pa sem ž njo popasel sosedu kakeršen si bodi sad. In kake različne stvari so odvrčale moje oči od živali, izročene mi v nadzor? Jedenkrat me je premotila gôra, stoječa nasproti pašnika, da sem pozabil živinčeta, ki se je splazilo v sosedov zélnik. Slišal sem namreč, da gôra dá glas od sebe, če krepko zakličem vánjo. Pokrikával sem torej v gôro in prislušával odmevajočim odklikom. Ta zabava mi je bolj in bolj ugajala in poskusil sem z mogočno sosedo govoriti besede; podala se mi je mogočna sosedá in mi je povrnila besedo za besedo. Zvedá-vost mi ni dala mirú, vedno več sem hotel slišati in kričal sem v sinjo višavo cele reke, ki sem jih slišal domá; toda vedno sta mi le zadnja zloga odmevala od nasprotne strani. Izpremenil sem mesto in poskusil na drugem kraji pričeti pogovor; le jeden zlog sem čul v odgovor. Srdit sem bežal na drugo stran pašnika in gromko sem zaklical v tajno goró, toda nikakega glasú ni bilo nazaj. Začuden sem gledal v temne šume, kakor bi hotel iz njih razbrati, zakaj mi gôra več neče odgovarjati, a tu me je prebudila trda roka sosedova, ki je gorko zavíla moje desno uho in me korenito poučila, da ne bíj z glavo ob zid, in da se ne pečaj s stvarmí, ki so záte previsoke. Od tistega dné več nisem maral pogovarjati se z goró; polegával sem v travo, pogledaval v božji svet in na Dimko. Jedenkrat takó slonim na komolci v travi in glej — kaj moti moje okó, kaj se ziblje in giblje tik mene? Mravlja vleče v pôtu svojega obraza bilko, spuščá jo in popada in zopet počasno vleče, vedno se zatikujé ob sitno travo. Oj, kakó se trudi in upira ubogi mravljinec, kakó naskakuje in nikakor ne odjenja. Ali bode premagal toliko zaprek in ovir, toliko strmesnic, sotésk in klancev? Kam neki nese bilko takó naporno? Čemu mu bode? Taka vprašanja so se mi porodila v glavi in dobro sem se zagledal v temno živálco. To priliko je porabila Dimka: v tem ko je v mojem srci zvenela nekaka tanko-tožna struna milosrčnosti do drobne mravlje, mulilo je krávišče po sosedovi ajdi takó predrzno in požrešno, kakor bi znalo, da račun plačam jaz. Račun je plačalo moje

levo uho in sosed mi je postavil pred iskrajoče oči neko prislovico, da sem gledal vánjo, kakor v zrkalo, óno prislovico, ki velí: »da ne bégaj za vrabci, kadar ti uhajajo golobje.«

Ko je teta moja brisala solze, ki so mi kápale iz očíj ter slišala, kakó se mi godí na paši, užalostila se je močno. Prepričan sem, da je dolgo premišljevala, kakó bi podkrepila pazljivost mojo in stvar spravila v takóv tir, da bi zaradi paše ne bilo nikakih pritožeb in neprijetnostij več. Napósled je ugenila pravo. Ko mi je neko popółudne izpustila Dimko z lanca, segla mi je takorekoč v dušo, ko mi je dejala: »Francíšek, če bodeš pridno čuval Dimko, pojdeš pa ob Šentilovem z menoj na góro.«

»Na góro, na góro!« to je bila že davno iskrena moja želja, že davno sem želel videti od blizu nje rjave drče in zelene rebrine in izprehoditi se po nje temno in svetlo-zelenih predelih, od koder sem slišal glasove kúkavice in tajne, otroškemu joku podobne klike ponočne sove.

»Teta, ali pojde Novakova Ivanka tudi na góro?« vprašal sem, ko sem bil v mislih razbral že dokaj prijetnostij, katere prinese Šentilov dan.

»Samó pridni otroci pojdejo, in Ivanka pojde, ker je pridna,« dejala je teta, bistro me pogledala in se odvrnila.

Do Šentilovega je bilo še teden dnij. Ta teden se je neznosno vlekel, kakor beda človeška. Gonil sem Dimko na pašo, sanjaril in ogledaval góro. Ali Dimke nisem pozabil, besede tetine, da »pojdejo samó pridni otroci na góro«, vtisnil sem si dobro v glavo. Tiste dni so se mi vzbudile želje iti v svet, potovati od kraja do kraja. Zavidal sem vsakega potnika, ki je šel mimo mene, poigravajoč s palico in pozvižgújé, rad bi se mu bil pridružil, s popotno kljuko v roki in s torbico na rami mahal po beli cesti, ogledaval se, žvrgolel in šel dalje, dalje, notri do visokega Triglava, o katerem sem mislil, da stójí na konci svetá!

Dan pred svetim Tilnom je že vse kazalo na górski shód. Prišli so medíčarji na svojih težkih vozéh in najeli v naši vási lahke voziče, na katerih so peljali svoje blagó dalje na góro. Otroci smo ogledavali te ímenitne može in njih kovčege in živo smo si v mislih slikali lepe stvari, ki se bodo prodajale na góri. Z medíčarji so prišli berači, ki so gredoč na góro obirali hiše po dolini. Popółudne so začeli vreti rómarji od vseh stranij; po njih števili so vaščanje sklepali, za koliko bode obogatela cerkev, koliko bodo raztočili krčmárji, prodali mali trgovci in ali bode kàj prida beračem ali nič prida. Górski zvonovi so

tisto popółudne pritrkávali takó ubrano in takó milo so vabili k sebi, da rómárji nič niso utegnili postávati pri dolínskíh krčmah: vsak je pospešil korake, da bi čim prej prispél k cerkvi, v kateri stójí svetník, ki še vedno rad pomaga.

Napóčilo je Šentílovo. Ob jedni zjutraj je na góri pritrkávalo imenitnemu dnevi. Tiste čase sem spal na pódu v díščém sénu. Teta me je hodila zjutraj klicat, ko se je že hladilo kisló zelje na oknu. Ali težko ji je bilo sklicati me. Če je vpila na pòd: »Frančíšek, vstančkaj, žgančki so na mizi!« — nisem se zmenil dosti, jedva sem slišal take laskave besede. Prišla je drugič klicat — obrnil sem se renčé na drugo stran in spal dalje. V tretje je teta navadno poslala brata, da me skliče. Brat je šel v listnjak, ki se nahaja pod našim pôdom, vzel drog in buhnil ž njim od zdolaj ob pódnico, na kateri je bilo moje ležišče. To je imelo uspeha: če je buhnil dvakrat zapored, vzdramil sem se in spomnil žgancev. Šentílovo jutro pa teta ni potrebovala nì žgancev, nì brata, lahko me je sklicala sáma. Précej sem bil na nogah, ko sem zaslišal nje glas: »Hej, Frančíšek, na góro pojdeva!« Tekel sem na ulice, umil se pri koritu in brž sem bil v hiši, kjer me je čakala teta že opravljena. Nadél sem klobuček, katerega mi je hranila v svoji skrinji poleg stare péče, vzel pod pázduho v majólikasto ruto zavít štrukelj, spečen nalašč za brášno, in hajdi z Bogom na bóžjo pot.

Jedva sem prestopil híšni prag, že sem pogledal na góro. Navajen sem bil videti jo v zeleni obleki in sedaj stójí pred menoí milica temnovíšnjeva in na nji se odlikuje cerkev s svojo živo belino. »Lepó vréme nam bode podaril vsemogočni Bog!« dejala je teta, ko se je nagledala cerkve. V naši dolini je že taka navada, da kmet, če se pride zvečer ali ponoči pred véžina vrata hladít, vselej pogleda na górsko cerkev in ugane, kakšno vréme se bode zverízilo in zlépilo za prihodnje dni: če je videti górska cerkev temna, bode vréme slábo, deževno; če je bela in svetla, bode vréme dobro in jasno. In kmet, vračaje se v izbo, ugiba, kakega dela se poprime te dni.

Udarila sva po stezi čez travnike mimo kupov duhtéče otáve. Teta je imela nad šestdeset let, drobnéla pa je kàj ugíběno pred máno; nje bistro okó je tudi v temi zapazilo vsak vodotoč, vsako strugo in brv, lužo in krtino. Bila je lepa, sladóstrastna nóč, kakor ustvarjena za rómanje. Mesec je bil že za gorami, a mehák odsvít njegov se je razlival trepetajoč po vsem nebosklonu. Lahke, redko razstlane obláčice so mrléle po obzorji, med njimi so rojile drobne svetle zvezde, potujoče preko sinjega nebesnega oboka, kakor ponočne

rómarice preko zelene planine. Preko planjave je frléla podobna kresníci luč, s katero si je zgodnji rómar razsvítljal peščení pot.

Zavila sva po stezi v góro. Iz doline se je slišalo ropotanje málinskih kolés, petelinje petje, pasji lajež in zdaj in zdaj bitje cerkvene ure. Prišla sva v gósto šumo nad pečino Kukaljo; na steze in poti naših šum takrat solnčni žarek še ni sijal takó slobodno, kakor danes. Teta je užgala trske, katere je nesla s sábo, in svetila po poti. Šel sem tiho za njo. Spomnil sem se štruklja in oglasil se je v meni óni po vseh slojevih človeške družbe že bujno razplojeni črv poželenja, óni ostudni mrčes, ki čimdalje bolj izpodriva poslanca božjega — črva vestí! Premagalo me je poželenje po štruklji, začel sem s prsti dolbsti vánj in nositi potvíčno sredíco v usta.

Od vseh strani so se jeli zgrínjati ljudje na góro, povsod se je čulo iz tème govorjenje, tu pritrto, tam živo. Teta tuje družbe ni marala; če ni bilo domačinov, potovala je sáma ali z otróki Čeravno je imela dober dar zgovornosti, vender je še celó pri domačinih rajša poslušala, negoli govorila. Zdi se mi, da so bile pričina nje osamelosti nezgode, ki so jo zadele v mlajših letih. Ko je bila v petíndvajsetem letu, umrl je nagle smrti mladenič, katerega je ljubila in ki je hotel biti nje mož. Za tem je tri leta bolehal. Ko je imela trideset let, umrla ji je mati in teta je dolgo gospodínjila na dómu. Privadila se je gospodínjstvu, biti prva ženska v híši in užalilo jo je, ko je morala izročiti svojo oblast rokam ženske v híšo se primoživše. Šla je v svoj kot in se zamislila. Plod teh mislij je bilo spoznanje človeštva in ré-signacija. Z léti se ji je okó pomračilo in za vrstjo so legle gubè na nje obledelo lice.

Bilo je še zgodaj v jutro, ali berači so bili že pri svojem živahnem, nervoznem pôslu. Teta je metala krajcarje na levo in na desno. Povedati moram, da moja teta ni bila skopa, kakor se navadno misli o starih ženícáh, katerim Bog ni naklonil svojega ognjišča, pa tudi po nepotrebnem ni dala groša izpod palca. V cerkvi je rada izpustila težak novčíč v púšico; kadar so se darovale sveče za cerkvene potrebe, nesla je vselej nekoliko prešérno zeleno, to je, najdražjo svečo okolo oltarja; otročajem je rada kupovala to, kar razveselí otroško dušo, a beračem je delila samó na bóžjih potih in pri cerkvah; domá jih je posíljala po darí k gospodínji, naj ta, ki si je prisvojila vse prijetnosti gospodínjstva, ukusi tudi njega sitnosti. Ona ni bila prijateljica popirnatega denarja; bila je priča popirnatega poloma ob francoskih vojskah, katerega ljudje dolgo niso mogli pozabiti; hudovala se je na bankovce in njih padajočo veljavo in večkrat sem jo slišal tožiti, da

narastajoča draginja ničesar družega ne pomeni nego to, da »crka bankovec«. Bila je v tesnem svojem razmerji modra gospodinja; žál, da ni stala na ugodnejšem mestu, kjer bi bil dán nje široki gospodinjski duši primeren delokrog, nji na slavo in sorodnikom v prid. Ko je umrla, našli so na dnu nje skrinje precèjšén kupček belíčev. Jaz sem po nji podedoval dvanajst starih srebrnih dvajsetíc, lepe denarce, katere sem nespametnik v dveh dnevih zabunkal v Ljubljani v »Lovševijami« za svetim Krištofom, kamor zdaj mrtvece shranjujejo. Bog dáj nepozabni moji teti srečno večnost, naj se okoplje v vseh blagodatih nebeških!

Ali kam sem zašel z rómarske poti! Kakó čudno je ustvarjen človek! Kadar se mu odziviljajo spomini zelene mladosti o domačih krajih, ali o kaki dedščini, takrat mu srce in duša sedeta na jezik, smehljaj zleze na lice in sámó ob sebi se pripoveduje. Takoj se vrnem zopet na rómarsko pot. Górska ura je bila počasi in slovesno štiri, ko sva se približala cerkvi. Pri znamenji, stoječém pred cerkvijo, pokleknila je teta in mi namignila. Pokleknil sem, toda ne na nje stran, ampak za nje hrbet. Zbal sem se bil razkuzmánega berača Fikuža, ki je sedél poleg znamenja. Fikuž je bil poglaviti málhar naše doline, otroci smo se ga bali, kakor da nosi v svoji málhi tiste preklicane srebrnjake, katere je Iskarijót dobil za Krišča. Proseč po dolini je kazal obraz pust in čmeren, ljudje so rekali o njem, da se drží »kakor bi mu lezli črvi iz nósa«. Ali na bóžjih potih vender ni bil takšen mrtvičen pustež; zvijal se je dosti prožno, smehljaje gledal, raztezal roki in zvonko je molil za žive in mrtve. Poleg znamenja sedèč je bil popolnoma v svojem elementu in to ga je pogrelo, oživilo in pregnalo odurne sence z njegovega obraza. Za hrbet si je razgrnil málho, na katero se je časih naslonil, na jedni stráni je imel poleg sebe prižgano svetilko, na drugi nastavljen klobuk. Če je kàj padlo v klobuk, prenesel je svetilko k pokrivalu in pristalno je pogledal, »kakó kàj stojé finance«, celó brsnil je časih s kazalcem v drobiž. Teta je hotela iti mimo njega, kakor bi ga ne videla, ali bistrooki Fikuž je ob pravem času spoznal radodárnico ter iztegnivši roki pojóče zavpil na ves glas: »Oj, ljubi prijatelji in prijateljice, rómarji in rómarice te svete bóžje poti, pogledjte na mene siroto, obdarujte me siromaka bóžjega!« Nekako grozno se je razlegalo to molédovanje po temini. Siromák bóžji se je naslonil na málho, truden oratorskih napôrov; teta ga je obdaríla.

Prišla sva k cerkvi. Tik grmovja je gorel ogenj, okolo katerega je sedela gruča rómarjev in prepevala pobožne pesmi. Teta je vrgla

nedogorele trske v ogenj. Po deskah in na vozičih so spali rómarji in trgovci obojega spóla. Krotak odsev prve zarje je naznanjal, da se bliža dan. Stopila sva v cerkev. Po klopéh in pri stranskih oltarjih je dremalo dokaj ljudstva. Sredi svetišča je čepela zguzena postava Petračkovega Boštijana poleg keblà pitne vóde. Ta farizej je ob shodih studenčnino pródal, podnevi pred cerkvijo, ponoči po cerkvi. Ko se je teta priporočila pri stranskem oltarji pred podobo svetnika-čudodélca, potegnila me je za sábo pred véliki oltar, kjer sva pokleknila.

Gledal sem po širokem prostoru okolo in okolo. Vse je bilo takó skrivnostno, slovesno in neslovesno. Ob stenah in v kotih je kraljevala gosta tema; iz nje je gledal tu in tam podkován čevelj, kúštrava glava, stisnjena pest, žensko krilo. V visečih svetílkah so brlele rdeče in zelene luči; njih žarki so se otrinjali ob zlatih opravah svetnikov in svetníc, ki so zrlí na vse mogoče strani. Rožljale so brojaníce, loputale duri, koraki vstopivših romarjev so odmevali, nosovi so kar piskali in peli. V klópi nad menoj je slonela ženska in globoko dihala tiho kimaje z glavo, poleg nje je hrkal in hrópel rómar. Skozi okno je padala mrkla svetloba na oltar, žarek svetilke se je opiral naravnost ob obličje lesene podobe svetnikove. In ta svetnik je gledal takó drobno in napérjeno náme!

Do takrat še nisem bil nikdar ponoči v cerkvi, toda slišal sem dostikrat o grózah, ki se dogajajo ob nočnih urah tam in na pokopališčih. Oživila je otroška domišljija, spomnil sem se takih pravljíc in groza me je prevzela. Pogledal sem na teto, če je tudi nje kàj strah, ali ona je čebljala in čebljala svoje molitvice in ni se zmenila záme. Zdrknil sem počasi s kolen, poravnal se, položil roko na kamnato stopnico in prislonil uho Truden zadremļjem . . . Sanja se mi, da svetnik izteza roko po meni Hotel sem zakričati na ves glas, a tu me je prebudila teta, položivši roko na mojo ramo. Vstal sem, segel po štruklji in klobučku, in ne da bi se ozrl v oltar, bežal sem za teto venkaj na beli dan.

Précej sem pozabil težkih sanj, ko sem ugledal jutranje solnce in toliko práznje oblečenega ljudstva. Po vseh stranéh so lezli rómarji po peščenih potih in stezah na góro, po vseh stranéh so razodevali berači svoje pretege in žalosti radodarnemu človeštvu in kazali svoje govorníške sposobnosti; Fikužev glas, dasi nekoliko hripav, zatápljal je še vse druge. Trgovci so že razprostrli, razobesili in razpoložili svoje blagó. Véčno bi človek stal pri teh razstavkah in pasel pogled, pa teta ni hotela, vêdla me je za cerkev, kjer so delovala merkan-

tilska bitja nižje vrste. Tu je suhljät dedek mrcváril in rezal kuhanega koštruna na porcije; pomagala mu je naduhla ženska, ki je pobirala novce od góstov in delila juho. Poleg te dvójice je imela staríkova bábnica poln verbas prijetno vonjivega pšeničnega kruha na pródajo, in da bi bilo vse pri roki, kar okrepí in poživí pobožnega človeka, utaboril se je précej za verbasom Petračkov Boštijan z dvema kèbloma pitne vóde. Pa Boštijanova kupčija je bila slaba, ker je bilo še pre-zgodaj in ker se goreči pobožnosti prilega dosti bolje vino, nego voda. Tudi kave se je prodajalo obilo. Neka bábnica je teto klicala k svo-jemu ognjišču, toda teta je odmignila z glavo in z roko. Kave ni marala po nobeni ceni in kupila je rajši juhe. Ko sva se okrepčala in prevetrila, odšla sva zopet v cerkev, ker pričela se je prva maša s pridigo.

Pririla sva se pred véliki oltar. Bil je že velik dan in vse sveče so gorele, videl sem torej vse natančno in razločno. Nad menoj v klopi ugledam Novakovega očeta tam, kjer je ponoči dremala róma-rica. Neprestano so migali z ustnicama, časih so vzdihnili, časih porož-ljali s križem od brojaníc ob klóp, časih so tiho pljunili pod noge, z dlanjo otrli nos in sivo pogledali v stran. Pred klopjo je stala njih hčerka Ivanka s sklenjenimi rokami, svétle nedolžne oči obrnjene zdaj ná me, zdaj v oltar. Teta se je nagnila k meni, prinesla kazalec k nosu in mi pokazala v oltar rekoč: »Le góri-le glej, pa ročice po-vzdigni, vidiš Bogca!« Potem se je zameknila in v gorečnosti žebra-joča molitve. Dostikrat poprej me je že teta poučevala, kakó se védi v cerkvi, »da te bode Bogec vesel« in vender sem prišel tisto jutro s pravega tira. Klečeč za njenim hrbtom, sem presukal se na kolenih da sam nisem vedel kdaj, takó da več nisem bil obrnjen k oltarju, ampak k Novakovi Ivanki. Nasmihavala se mi je. Privlekla je iz žepa rdeč odpustek in mi ga skrivaj pokazala. Ali kmalu sem bil kaznovan za táko neprilično vedenje: tista kruta roka sosedova, katero sem že nekaterikrat čutil na pašniku, prijela me je za láse ter me lahno obrnila nazaj proti oltarju. Zató se pa lahko pohvalim, da sem se med pridigo, katero sem razumel vso od konca do kraja, védel, kakor se spodobi pridnemu dečku. Neprestano sem gledal na duhovnika in zvesto sem poslušal. Tega pa sem se navadil v naši župnijski cerkvi, kjer sem čepèč pred oltarjem svetega Andreja slišal s prižnice toliko mičnih svetopisemskih zgodbic gladko in ubrano povedanih.

Delj nego drugi sva se ponudila s teto v cerkvi. Ko sva sto-pila iz nje, bila je pri lopah in medicárskih šatorih že prava gnéča. Vse je ogledavalo, pretipavalo in kupovalo. Pred oštirsko kolibo so

stali Novakov óče in, kakor je bilo vidno, pogajali s suhim in hripavim človekom ceno za neko stvar. Oba možanca sta bila zeló glasna in tudi nervozna. Poskakovala sta jeden pred drugim, lovila drug drugemu roko in udarjala v roke. Novakov óče so vedno poudarjali številko petnajst, a njih hripavi tovariš je hreščé odgovarjal: »Nak — trinajst, ali čéš trinajst!« Pri tem je takó dvígal roko, kakor da namerava Novakovemu óčetu namazati trinajst gorkih po dlani. S teto sva postala, da bi pozvedela, o čem gré kupčija in po čém. Ko je pa neznanski hripavec trikrat zapored bil izustil grdo ime hudičévo in se poleg še pridušil, odskočila je teta in se zarila med hrumeče ljudstvo.

Jaz sem bil s tem potem zadovoljen: pririla sva se do medíčarja in stala sva pred deskámi, ki pomenijo posvetna nebésa za otroke. Kake lepe stvari so ležale in visele pred mano, v vseh mogočih barvah vrtele se mi pred óčmi, kakor da je navihani medíčar božjo mavrico ukradel z néba in jo razprostrl po belih prtih. Teta mi je nakupila konjcev in kolésec, kolikor jih je poželelo srce in sreča se je priselila k meni. Dalje in dalje sva se rila s teto vedno mimo raznovrstnega blagá in zgovornih prodajalcev. Pri nekaterih lopah sva postala in teta je ogledavala posebno rute. Tu in tam je katero potipala, poduhala in povprašala o ceni, ali kupila ni nobene. Kupila pa je podobó svetega Valentina, o katerem sva slišala toliko lepega tisto jutro v pridigi. Takó sva počasi prilezla do dedka z brávjimi porcijami. Ko sva prišla poleg ognjišča, vprašala me je teta, če sem kàj lačen. »Nič!« odgovoril sem kratko in veselo. Kakó bodem lačen, ki imam polno ruto konjcev in kolésec!

Pri Petračkovem Boštijanu sva stala celo četrť ure. Teta se je rada posmijala temu bore-človeku, ki je bil domá v hribovski vási in je mnogokrat prišel v našo dolino. Njegova silna nezgubečnost je bila pričina, da se je vsak zadél óbenj, posebno otroci. Malokdo je izpil kozarec vode, a vse mu je delalo sitnosti in opravke. Ta je hotel vode zastonj, a Boštijan ne bi dal zastonj ní svetniku v górski cerkvi, drugi je hotel piti samó prvi kozarec zastonj, drugi kozarec bi pa plačal, če bode še žejen, tretji je zahteval zvrhani kozarec in Boštijan je jecaje dokazoval, da voda ni pšenica, četrť — prvi mogočnež — bi bil rad kupil za jeden novčič poln kebél z Boštijanom vred, peťi se mu je hotel zmuzniti z novčičem. In ubogi Boštijan se je med smíjočo druhaljo pulil, suval in pehal za ubogé novce, da mu je lil pot raz rjavo lice. Ko se je teta naveličala teh burk, pogledala je na solnce, ki je stalo že visoko na nebi in se domislila, da bode čas odpraviti

se na obratno pot domóv. Ali nerada se je ločila od górske cerkve: počasi odhajaje ozirala se je po hramu božjem in po zvoniku, dokler ni odvrnilo nje mislij znamenje, poleg katerega je taboril Fikuž.

Zdi se mi, da sem storil tisti dan poseben korak v svojem življenji, če je res, da storí vsak človek v vsakem vzrastu svojega žitja-bitja po nekaj takšnih korakov pametnih ali neumnih, katerih nikoli ne more pozabiti in katere prične pozneje v zrelih letih smatrati za mejnike svojemu mišljenju. To pa se mi dozdeva zató, ker se od tistega dné dalje nič več nisem bal berača Fikuža.

Povratno pot sva ubrala preko samotne in tihe léščéve doline, da bi se ognila ljudem, ki so iz bližnjih krajev tolpoma vreli na góro k deseti maši. Zavila sva okolo peščenega roba, za kateri se nama je skrila górska cerkev, in vzela naju je šuma v najmračnejše svoje predele, v svoje mirne in hladne prostore. V léščévi dolini sva počivala. Teta je sedla v zeleno mejo in mi vzela majólikasto ruto. Izvila je štrukelj in zmajevala z glavo viděč, da je ótel. Napela je ustna, kar je bilo znamenje, da tli v nji tiha jezica. V meni se je oglasil črv vestí, ker sem segel samovlastno po potvici. Oh, zakaj ni prej črhnil! Ali nima darú daljnovidnosti, da se oglašá šele po storjenem grehu? Toda teta moja ni imela moči izreči karajočo žal-besedo, ki bi ostro zadela grešnika. Kmalu se je razkadila nje mehkotna jezica in tem lepše je posijalo solnce sprave. »Glej ga Frančíška,« dejala je z nekim posebnim milobnim naglasom, ki je svojstvo mehkim, brezsilnim ljudem, »kakó je pa izluščil in izvrtal sredíco; skórijico bi bil pohrustal, skórijico — skórijica ni za moje zobé!« Take besede so me pomirile; pogledal sem tja, kjer se navadno nahajajo »zobje«, ali samó dva sta še drugovala tam, zarjavela in nagnjena, kakor bi se klanjala drug drugemu. Žal mi je bilo, ker sem jima napravil takó težko delo. Teta je v mojem pogledu brala, da se kesam greha, in ko je razpolovíla skorjo, podala mi je večjo polovico. Zagnal sem se v léščévje iztikat za lešniki. V tem, ko sem se potikal po duhteči hosti, zobal malíne, nabiral lešnike, molila je teta in se križala, kadarkoli je pozvanjalo na góri. Zapustila sva pot in lezkoma sva se spuščala nizdolu po temnih, s preperelim listjem nastlanih drčah in stezah širokih lesov. Med potjo me je poučevala, kakó koristno in Bogu ugodno je, če gré človek s pravim namenom na bóžjo pot. Pripovedovala mi je povest o starčku puščavniku, kateremu je sam Bog razodel, kakó ljuba mu je molitev, katero opravimo kje daleč od dóma. Žal, da te povesti ne morem povedati s tetinimi besedami; povem jo takó, kakor se mi je ohranila v spominu.

»Živel je v starih časih,« takó je pripovedovala teta, »puščavnik, ki je imel zeló daleč od svoje kolibe do studenca. Vsak dan je šel po vode in vselej je pokleknil kràj studenca in goreče molil. Ko se je postaral, jel ga je mrzeti ta dolgi pot in večkrat je prosil Bogá, da mu prestavi vodo na kako bližje mesto; ali Bog ga ni uslišal. Nekega vročega dné je koracál starček z izotljeno bučo, ki mu je rabila namesto vrča, po brezenčni, peščeni stezi k studencu. Premagoval ga je trud in pot, kolena so se mu šibila in zamrmral je in zopet potožil Bogú, zakaj mu ne odkaže kje bliže kakega vira pitne vóde. Tu pa se je zgodilo čudo, kakeršna so se rada gajala v starih časih, zlasti po samotah in puščavah. Jedva je izustil puščavnik svojo pritožbo, že mu puhne v nos taka prijetna in maméča vonjava, da jednake ni čutil še nikdar, zajedno pa sliši poleg sebe nežen, mehak glas in ta glas šteje. Ožrè se starček, da bi pozvedel, odkod takšen glas in taka vonjava in — oj, čuda — drevo, kakeršnega poprej še nikoli videl ni, giblje se ob njega stráni in kadar storí korak on, premakne se tudi drevo poleg njega za korak. To drevo se je šopirilo v najbujnejšem perji in v najlepšem sadji, podobnem češnjam belícam. Gleda starček, gladi si plešo glavo in premišljuje, kaj pač to pomeni, ker nikdar še ni naletel na potujoče drevo, čeravno je poprej, ko ga je še mikal svet, prehodil do malega vse jutrove dežele. Ali to še ni bil konec vsega čuda. Zdajci zapihlja veter, zazibljuje se na potujočem drevesi veje in toli prijetna godba zazveni izmed zelenja, da bi se bil starček morda na pèti obrnil in zarajal, da ga ni odvrnilo novo čudo od take posvetne stvari. Nov naval vetra in razgrnejo se veje in prikaže se med vejami angelj božji mil in krasen, zlatolas, lica rdečega, zatilka belega. Sedí krilatec na veji kakor bi jahal, seza z okroglo ročico po belícah, trga jih in potika med rdeče ustnice, zajedno pa na glas pošteva in pošteva. Ostrmí starček, čudom se čudi, ali nič ga ne oplaší, ker navajen je bil že čudes in prikaznij.

»Oj, brate,« takó nagovori puščavček angelja, »ali si ti tisti, ki Bógu seštevili vse, kar je ustvarjenega? Povej mi, koliko leta ptičic pod nebom, koliko se bliščí rosnih kapljic po livadah, koliko je nakopičenih peščenih zrnec v puščavi?«

»Priatelj božji,« odgovori mu na to kratko angelj, »On, ki je ustvaril te stvari, vé njih števila, jaz pa štejem dobra in slaba dejanja človeška.«

»Dè-tè!« pomisli radovedni starček in z roko potegne po pléši. Potem pa pristavi: »Povej mi brate, ki véš . . . koliko se naredí greha na zemlji? Jeli, da je dosti zasejala nečista peklenska sila ljuljike v svet?«

»Toliko je greha, kolikor rodi zemlja listja in trave,« odgovoril je angelj hladnokrvno in ravnodušno.

»Oh, da se usmiliš, Bože!« javkníl je užaljeno starček in pogledal k nebu. »Kaj pa dobrih del, teh bode pa dosti menj, dejal bi?«

»Tudi dobrih del je še obilo med človeštvom: toliko jih bode, kolikor se ziblje kapelj v morji.«

»Oj, hvala Ti, Bože!« vzdíhnil je pobožni starček in se napotil dalje. Solnce se je z vso močjo uprlo v njegovo glavo, pot mu je v kapljah padal s čela na sivo brado in na tla. Drevo se je vedno zibalo, šumelo in zvenelo kráj njega, angelj je vedno poštevál zdaj počasneje, zdaj hitreje.

»Kaj meniš,« izpregovoril je zopet puščavček ogledujé prikazen, »dobrega konjiča imaš ti, nosi in hrani te ob jednem, zabava te in še senco ti dela. In potrebuješ ga, ker nič ni prijetno hoditi péš po ostrem kamničji in po razbeljenem pesku. Ali ne zameri mi, če te vprašam, pokaj šteješ po teh brezljudnih puščavah, čemu ne greš med človeštvo, tjà kjer se v bratoljubji razcvetó najlepša dela kristijanska, tam bi ti naštel dobrih del štejoč od vzhoda do zahoda.«

»Priatelj božji,« odgovoril je na to angelj hitro, kakor bi bil že čakal na táko vprašanje, »pošteta so od vzhoda do zahoda vsa dela usmiljenja in bratovske ljubezni in zabeležena v knjigo, iz katere bode sodnik' sodni dan čítal vsakemu svoje. Mene pa je Bog še posebej poslal v puščavo, da poštejém vsak korak, katerega ti storiš gredoč po vode in vsako kapljo potú, ki kane s tvoje glave, ker zelo ugodna je Bógu molitev, katero opravljáš kráj studenca in vse te potne kaplje in vsi ti trudapolni koraki bodo prišteti tvojim zaslugam, kadar vnideš v večno vzveličanje . . .« Rahleje in rahleje je zvenela godba med perjem čudnega drevesa, bledeti je začela prikazen, mignila je še jedenkrat pred puščavnikovimi očmí in mahom izginila. Zdaj je spoznal puščavnik, kakó vrednostni so koraki k studencu in nazaj in v kaki milosti je pri Bógu. Padel je na kolena, pokesal se zaradi mrmranja, zahvalil Bogá in goreče ga je prosil, da mu prestavi studenec še jedenkrat takó daleč, da si tem več zasluži za božje kraljestvo. Te prošnje Bog ni uslišal, storil pa je drugo čudo, da bi se Njega slava tem dlje razlegala iz pobožnega srca puščavnikovega. Ko je bil starček opešal, izpremenil je Bog studenčnico v vino, ki je takó okrepilo puščavnika, da je komaril še mnogo let in celó po večkrat na dan k žlahtnemu viru oznanjat slavo božjo.«

Solnce je stalo že na temeni góre, ko sva prišla v dolino. Družno sva korakala po prašni cesti srčno vesela in zadovoljna, da sva oprava

vila Bogú ugodno pot. Lahen krívec je zdaj in zdaj pritegnil, obliznil po cesti in dvignil prozoren oblak prahú. — Ali kdo je stopil s praga Jernačeve gostilnice, stoječe kràj cestnega jarka, kdo je stopil takó težko in silno, kakor bi se bil siloma odtrgal od gostoljubnega poslopja? Ali je dolgi biríč terjajoč davke takó planil na dvor zbavši se prazne toda stisnjene pestí, ali je bedni potnik s sušo v mošnji tako skočil iz gostoljubne veže hotèč se potuliti? Ni biríč; da je biríč, žandar bi ga branil z nabito puško; ni potnik, da je potnik, v Bóga ime bi ga gostili mati Jernaška, to so pa Novakov oče, vračajoč se z bóžje poti domóv. Za njimi je pribosopetila Ivanka s kosom belega kruha v roki. S teto sva se požurila, da bi došla znana rómarja.

»Čudno, čudno,« mrmrala je teta, »da se je Miha takó natrkal; nasrkljal se je pa že zastonj.« Novakov oče so krevsali dosti neredno, noge so jim uhajale na to in na óno stran, nalegavali so zdaj na desno, zdaj na levo, kakor bi nesli polni naramni koš. Ob stráni je drobnela Ivanka, pogrizkavala v kruh in se ozirala nazaj na naju.

»Miha, danes pa kakor svinski rílec švrkaš semtertam in kakor megla se vlečeš po cesti!« zasolila je teta, ko sva došla znanca.

»Po krívci gredó megle, po krívci, vréme bode,« odgovorili so Novakov oče, ki so napak ujeli tetin nagovor.

»Vrémce pa bode, vrémce, če Bog dá, svetega Mohorja zvon se je slišal sinoči,« pritrdila je teta ogledujé tanke oblačíce na nebi.

»Oh — oh, Mica!« vzdihnili so Novakov oče.

»I, kaj pa je?« vprašala je sočutno teta.

»Le meni verjemi . . . le meni verjemi!«

»Kaj?«

»Imeli bodemo še vroče dneve: sproti se je delala rja včeraj v jutro na kôsi. Otáva se nam lepo posuší . . . Uh!«

»Podoba je takšna.«

Sijale so oči Novakovemu očetu, kakor šarcu kraljeviča Marka v bojih z dušmani. Teta se je tiho smijala. Ona je rada navila človeka, ki je zabredel v beden ali smešen položaj, ali dasi se je norčevala, vender je bila vsaka nje beseda in vsa nje duša na stráni siromaka: pritajena iskra milosrčnosti se je skrivala za to nasmešljivostjo in nasmešljivost sama je pričala, kakó se je razcvela v nji ljubezen do brata trpina.

»Oj, Miha, ti pa take korake delaš, da jih angelj ne more šteti, če prav bi jih hotel,« prišpilila je teta po kratkem premolku. Novakov oče so se pritajili in ničesar na to niso rekli. Šestovili so dalje in

prebiralí take nepravílné korake, da podobníh najbístroumnejší vseh generalov ní kós póštevatí.

»Kaj sí pa prodajal na góri? Videla sem te, kakó sí sejmoval z dobovskím Tínetom«, pózvedávala je teta.

»Volno sem prodal . . . oh, volno!«

»I, pó čém je že volna?«

»Je pó trinajst, pa je pó štirínajst in je pó petnajst grošev, kakor je volna.«

»To pa zópet lep denar pótegneš.«

»Vraga pótegnem! Za davke mí je bíl posódl Dobovski še v pósti . . . na pšeníco, sem dejal. Oh, ljuba dúša, saj tí ne véš, kaj só davkí, tí ne véš!«

»Kaj bí ne vedela! Prava reč! Saj jíh mój brat túdí pláčuje, rad alí nerad.«

»A — a . . . tí ne véš, kakó težko dé za níč švrkatí v kresíjí bankovce na mízo: púc, púc, púc, púc! (Novakov óče só pokazalí, kakó se šteje in zmíka denar ízmed prstov.) Glej, takó zdaj svet le . . . legírajó, da jíh znósi vse, kar prídelaš, v kresíjó . . . Tí hudíči!«

»Kaj bí zató klel!« pósvaríla je vážno teta.

»Zaréče se takó časíh.«

»Z bóžje póti greš, pa se tí vedno vrtí tístí peklenskí maček na jezíku. Kakšna je to bóžja póti!« Teta je ímenóvala hudíča peklenskega mačka, če je takó naneslo, da se je mórala spómníti tega sovražníka človeštva. »Grum, šent in namerkèj«, to só bíle jedíne kletvíce, kí só se upórabljale v náši híši; pa to — hvala Bogú — še kletvíce nísó, kakor je dejala teta, kí se je zaradí teh temníh besed pósvetóvala s sójíím ízpóvedníkom. Novakov óče só se póvršno ózrlí ná njo.

»Jelite óče, backe póženem pa jaz v Dob?« pópórsíla je zdajcí Ivanka ín ód strání zažmeríla z óčmí na óčeta. Solnce jí je síjalo naravnóst v óblíče.

»Backov pa tí ne póženeš, čemu bí tí goníla backe?«

»Kaj sí ovce túdí prodal?« vprašala je teta.

»Prodal . . . Oh! . . . Žívíno prodáj, žíto prodáj ín spómladí hòdí v Ljubljano v málin, če nísí gol, kakor tá-le prst!« Pótrtóst ín ubí-tóst je bíla uprízórjena na líci Novakóvega óčeta. Vínskí dúhóví só se že razkadílí.

»Jelite, mójíh backov pa nísté prodalí?« prídajala je Ivanka, véseló prískóčila ín vgríznila v kruh.

»Tvojíh pa ne,« ódgóvorílí só Novakov óče ín se rahló teknílí hčer kínega ramena.

Vidèč Novakovega očeta v takem bednem položaji osrčil sem se tudi jaz in začutil in spoznal sem potrebnost, da jih po svoje poučim in jim svetujem. Po ceni se dobí dandanes poučna beseda; prave, krepke in izdatne dejanjske pomoči pa ni od nikoder.

»Čemu pa volno prodajate?« vprašal sem jaz.

»Sila me sili, dolg treba plačati.«

»Mari bi si dali naredit sivo suknjo, kakeršno imajo naš oče,« zablebetal sem in nisem pomislil, da govorim nepriličnost.

»Bila bi siva suknja, bila!«

»Saj časih tudi Vas zebe.«

»I, kaj pa, da me zebe. Tja-le o božiči pa takó poleze mraz tu-le po levem stegnu gôri v život, takó poleze, da kar strese človeka. Lej ga, nedolžno dušo . . . nove suknje pa kàr res potrebujem. Že prav praviš . . .« Trudno so se mi nasmijali, segli v žep in mi podali medén srček. Obveselil sem se tega srčka, ker sem ga smatral povračilom za svoj modri svet in ker mi teta ni kupila srčka rekoč, da srčki niso za otroke. Med takimi pogovori smo prišli domóv.

Ali ni se končal srečno tisti dan. Popóludne Dimke nisem gnal na pašo, ker so se bali, da zaspim na pašniku. Z očetom sva sedela poleg ulnjaka in »pasla« buče. Tu se je pripetilo, da je sedla jata vrabcev v naše prosó, ki se je bilo že vlátilo na njivi za cesto.

»Ej, namerkéja!« jeknili so oče ugledavši nadležne gôste in pljunili. »Frančišek, ti si urnih nog. Teci, teci tja za cesto in prepôdi šenta vrabjega s prósa! S kamenjem jih!«

Zadirjal sem po tratini, skočil čez ograjo na cesto, pobral kamen . . . Ali kdo stojí prihuljiv sredi ceste, kdo lenó pika in kavsa v nasuto kámničje? Oj, to je cesarski mož, cestar Rjavec pod klobukom, okrašenim z rmenim dvoglavim orlom. Zleknil se je po konci in me osáto in strašno pogledal, kakor bi me hotel ugonobiti, ker sem pobral kamen na njegovi cesti. Zamrla sta mi o tem pogledu srčnost in veselost, padel je kamen iz rôke, potisnil sem klobuk na glavo in, kar so nesle noge, bežal nazaj k ulnjaku. Ko so oče videli, da nisem prepodil vrabcev, potresli so nejevoljno z glavo rekoč: »Za kmetska dela ti že ne bodeš; v šolo te dam, če bodeš pamet rabil, da bodeš morebiti za gospoda.«

Od tistega dné dalje so vedno nekaj težkega premišljevali, večkrat so me bistro pogledali, globoko óhnili in vzdihnili, prav kakor bi vlekli debelo bruno iz sebe, in pogostoma so mi govorili o ljubljanskih šolah, o gospodih in o čestitem duhovskem stánu. Leto pozneje sem moral v Ljubljano. Takó sta zakrivila tisti Rjavec in pa šent vrabji, da sem se moral učiti in da mi je mnogo prezgodaj minila sreča otroških let.